

Промени в международния бизнес в контекста на зелената икономика

Стела Живкова

The paper presents the main results from a scientific project in the field of green economy focused on the changes that occur in the international business practices and the drivers for these changes. During project implementation a lot of modifications both in the traditional and modern international business operations were identified such as changes in the subject of trade, establishment of new types of public organisations, modifications in the elements of business transactions. Most of these changes result from the numerous measures taken by the institutions on national and international level to protect the environment.

Key words: international business, international trade, environment, waste, emission trading, business operations

ВЪВЕДЕНИЕ

В съвременния свят, характеризиращ се с високи технологии, непрекъснато развиващи се и подобряващи се производствени процеси и уникална по своите размери глобализация, международният бизнес във всичките му форми е неразделна част от икономическия живот на всяко общество, значително допринася за увеличаването на brutния вътрешен продукт на развитите държави и за икономическия напредък на развиващите се страни и държавите от третия свят. В съвременните условия обаче все повече започва да се обръща внимание не само на икономическия растеж като такъв, но и на начините, по които той се постига. Ако в началото на 50-те години на миналия век държавите в Европа, както и САЩ, са постигнали икономически растеж без да обръщат особено внимание на последиците, които тяхното развитие има за околната среда и здравето на хората, то в наши дни започва да се обръща по-голямо внимание на екологичните проблеми и постигането на висок стандарт на живот по устойчив начин.

Основен проблем на съвременните общества, както и на икономическото развитие като цяло, са непрекъснато намаляващите запаси от естествени ресурси; замърсяването на околната среда с отпадъци, вредни емисии на отпадни газове; изчезващото биоразнообразие – най-общо проблемът за опазването на заобикалящата ни природа. В тази връзка през последните десетилетия на преден план излиза не просто извършването на различни бизнес операции, забогатяването и постигането на икономически растеж и висок стандарт на живот, а постигането на икономически растеж **чрез** устойчиво развитие, чрез съхраняване на околната среда и запазването ѝ за бъдещите поколения. В началото на XXI в. вниманието на целия свят вече е насочено към предприемане на различни мерки и дейности за опазването на околната среда и предотвратяване на екологични катастрофи. В рамките на тази непрекъсната грижа за околната среда и голямото внимание към устойчивото развитие в съвременния икономически живот се наблюдава появата на един нов тип икономика, а именно “зелената” икономика. Това нововъзникнало икономическо направление, както и действията и мерките, предприемани на национално и международно ниво, за опазване на природата и нейните ресурси, неминуемо оказват своето въздействие и върху международния бизнес. В почти всички международни бизнес операции се забелязват промени, продиктувани от стремеж за опазване на природата.

В следващите редове накратко са представени основните промени, които бяха идентифицирани във формите на международен бизнес в рамките на научен проект „Глобалните предизвикателства в опазването на околната среда и промените в международния бизнес”.

3. Международния бизнес и управление на отпадъците

1.1. Възникване на "верига на отпадъците"

Нормативната уредба в сферата на управлението на отпадъците задава основните цели, които трябва да се постигнат, за да се предотвратят екологични проблеми, но тяхното изпълнение е оставено на самите генератори на отпадъци (фирмите и производителите). Много фирми по целия свят, опитвайки се да приведат производството си в съответствие с нормативните изисквания, откриват и множество нови бизнес възможности – така например те могат да разширят дейността си като навлязат в нов сектор като опазването на околната среда; възникват нови фирми или подразделения на съществуващи такива, които се занимават само и единствено с дейности, свързани със събирането и третирането на отпадъците. В Холандия, а това е характерно и за повечето европейски страни, възникват отделни фирми и организации, занимаващи се само с разделно събиране и рециклиране на отделните потоци отпадъци. Чрез сключване на търговски договори, определящи задълженията на всеки от контрагентите, се създава верига на продукта-отпадък, която най-общо има следния вид [6]:

- генератори на отпадъци – това е първото звено от веригата на отпадъците – това например са индустриални предприятия, малки или големи търговски обекти, които имат нормативни задължения сами да си третират генерираните отпадъци. Тъй като те нямат капацитет за тази дейност, сключват договор за събиране и извозване на техните отпадъци със специална транспортна фирма, която се занимава само с транспортирането на отпадъците.
- транспортна фирма – това е второто звено от веригата. Тази фирма има сключени договори за събиране и извозване на отпадъците с генераторите, а от друга страна има сключени договори за предаването им на фирми, занимаващи се със сортиране или предварително третиране на тези отпадъци, т.нар. рециклатори;
- "рециклатори" - тези фирми на свой ред, след получаване на стоката-отпадък, я сортират или преработват до известна степен, след което предават сортираните отпадъци на други фирми, крайни потребители, които извършват съответната операция по третиране на отпадъка – оползотворяване под формата на суровина, преработване в сходен продукт, изгаряне и др.
- фирми-крайни потребители – те са последното звено от веригата. Те преработват отпадъка по такъв начин, че получават годен за използване продукт, който се пуска на пазара – това може да са продукти като рециклирана хартия, различни стъклени и пластмасови изделия, дори нови компютри и различни компютърни аксесоари.

По този начин възниква верига с основен предмет стоката-отпадък (Mahutga, 2011). Веригата на отпадъците, по подобие на добре познатата верига на доставките, включва редица организации, които превръщат отпадъка в търгуема стока, а след това и в суровина за производството на други стоки. В много случаи, в търсене на по-изгодни условия или на специфични съоръжения за преработка на отпадъците, тази верига се интернационализира и излиза извън националните граници като по този начин дейностите с отпадъци придобиват международен характер.

1.2. Внос/ износ на продукта-отпадък

Практиката на "веригата на отпадъка" на стоката – отпадък излиза и извън пределите на отделната държава чрез традиционни за бизнеса операции, каквито са вносът и износът. Излизайки извън границите на отделните държави отпадъците могат да се разглеждат като предмет на международни бизнес операции – част от разделно събраните отпадъци в дадена страна се експедира за други държави, където могат да се преработят при по-ниски разходи или където има изградени съоръжения за тяхното безопасно третиране.

По отношение на експортните операции, се забелязват и известни модификации на някои от елементите на експорта. Така например, ако фирма А от държава Х, членка на ЕС, се занимава с разделно събиране конкретно на опасни отпадъци от домакинствата, според националното си законодателство, тя трябва да осигури тяхното безопасно третиране. Тъй като този тип отпадъци изискват да се вземат специални предпазни мерки и да се обезвредят в специални инсталации, които не са налични в държава Х, фирма А изнася тези отпадъци за третиране в друга държава Y. Фирма Б в държава Y се занимава с третиране на този вид отпадъци чрез изгаряне. За да получи разрешение за износ на отпадъците от държава Х и внос в държава Y фирма А трябва да покаже сключен договор с фирма Б, която ще приеме отпадъците. Според традиционната търговска практика фирма А (износител) трябва да изпрати на фирма Б (вносител и получател на “стоката-отпадък”) съответната фактура за плащане на доставената “стока”. В случая с отпадъците обаче, фирма А плаща на фирма Б за извършената от нея услуга, а именно третирането на отпадъците. Получава се едно обръщане на ролите по отношение на финансовите отношения между двете фирми – износителят трябва да плати на вносителя. От своя страна, фирма Б има сключени договори за продажба на енергията, добита от изгарянето на отпадъци, тоест тя има двойна изгода – печели и от фирма А и от някоя местна електрическа компания.

1.3. *„Верига от заинтересовани лица”*

Събирането и третирането на отпадъци води до възникване и на още една новост в съвременните бизнес отношения - “верига от заинтересовани лица” по пътя на различните добивани материали (Wang, Huisman et al., 2012). В хода на третирането на всеки един поток отпадък, а Уонг, Хайсман и др. в своето изследване разглеждат конкретно потока на излязло от употреба електрическо и електронно оборудване, могат да се разграничат 2 отделни под-системи: една абсолютно техническа система, при която се прилагат технологии за третиране на отпадъци и иновации, към която спадат фирмите, занимаващи се с предварително третиране на отпадъците, разкомплектоване, извозване, рециклиране; и втора, обществена под-система, отговаряща за управлението на техническата под-систем в съответствие със съществуващите стандарти за третиране и нормативни изисквания, която включва различни законодателни институции, контролни органи и др [9]. По този начин възниква и веригата на заинтересованите страни – това са различните участници както по самата верига на отпадъците, така и по нейния контрол и изпълнение.

4. **Международния бизнес и емисиите на парникови газове**

Промените в климата, предизвикани от отделяните в атмосферата емисии на парникови газове, са един от най-сериозните проблеми на съвременните общества. В търсене на решение на този проблем международната общност разработва и започва да прилага различни стимули, целящи да накарат икономическите субекти да бъдат екологосъобразни. Тези стимули са записани в Протокола от Кийото, който е ратифициран от над 180 държави.

2.1 *Механизмът “Съвместно изпълнение” като бизнес възможност*

Механизмът “Съвместно изпълнение” се осъществява чрез разработване и изпълнение на проекти, които водят до намаляване на емисиите на парникови газове в друга страна и така се генерират въглеродни кредити. Тези кредити могат да се продават на предварително избрани купувачи или директно на свободния пазар, като по този начин собственикът или инвеститорът на проекта си осигурява допълнителен финансов ресурс [5]. Този механизъм дава възможност на фирмите от различни държави да излязат извън пределите на собствената си страна, да работят на международен пазар като едновременно са в съответствие с

нормативните изисквания за норми на изпускани емисии, екологосъобразни са и получават финансови приходи от дейността си.

Изпълнението на проекти по този механизъм водят до някои съществени промени в съществуващи бизнес практики. На първо място се използва по принцип традиционни бизнес операции като внос и износ, но вместо традиционните стоки или услуги в случая обект на експортно-импортната сделка са емисионни кредити или замърсител на околната среда. На следващо място, за осъществяване на даден проект трябва да се получи одобрение от компетентните власти, и едва след това фирмата може да премине към изпълнение на проекта. Казано по друг начин, в експортно-импортната сделка вече не са само вносителят и износителят на „стоката-емисионни кредити“, но има и трети участник, без чието одобрение и разрешение сделката не може да се осъществи.

2.2 Аутсорсинг на емисии

В съвременните форми на международен бизнес изключително голямо място заема аутсорсингът. Това е “организационно-управленско решение за прехвърляне на някои бизнес дейности на външни изпълнители” [2]. Най-често прехвърляните на външни изпълнители сфери са различни бизнес услуги, професионални, финансови, компютърни услуги, образователни и здравни услуги. При производственият аутсорсинг фирмите дори прехвърлят част от веригата на прибавената изгода или цялата си верига от дейности на външни фирми (Боева, 2004). Прехвърляйки производствената си дейност във въглерод-интензивните развиващи се държави, компаниите всъщност прехвърлят (аутсорсват) и емисиите на вредни газове от собствените си държави в развиващите се страни. Добър пример в това отношение е Великобритания. Измерени на териториален принцип, в периода 1990 г – 2004 г Великобритания е отчела намаляване на емисиите на въглерод с 12%, но когато към тези емисии се прибавят и емисиите, генерирани от изнесеното английско производство зад граница, в развиващи се страни, всъщност се оказва, че Великобритания има увеличаване на изпусканите в атмосферата емисии с 19%, но тези емисии вече не са грижа на Великобритания, а на отделните държави, на чиято територия те са генерирани [7].

5. Други промени

3.1 „Зелено” публично-частно партньорство

В съвременния свят публично-частното партньорство (ПЧП) е широко разпространена форма на сътрудничество между държавните институции и частния сектор. Важна характеристика на ПЧП е, че публичният сектор всъщност купува услуги при определени условия, което му дава възможност да прилага съответните стимули [1]. Екологичната политика на всяка държава има за цел да създава съответните стимули за по-устойчива околна среда. Чрез включване на екологични елементи в проектите, изпълнявани на основата на ПЧП, се постига „позеленяване” на това партньорство. То позволява на публичните институции да се възползват от екологичните технологии и материали, които по всеобщо мнение са скъп лукс и държавата не може или не бива да си го позволява.

3.2 Международна търговия с вода

В съвременните условия на зелена икономика се появява и една нова концепция за търговията с водата като природен ресурс, а именно търговия с виртуална вода. Виртуалната вода се дефинира като „вода, вградена в стоките” [8]. В селското стопанство например се знае, че при зърнените култури за производството на един килограм зърно е необходим един кубически метър вода, следователно вносът на един килограм зърно е приблизително равен на вноса на един кубически метър вода. Основавайки се на тази логика може да се направи изводът, че виртуалната вода, използвана за производството на стоките, може да окаже влияние върху недостига на вода, както и върху сигурността на храните, тъй

като намалява необходимостта от използване на вода за производство на храни в страните вносителки и увеличава употребата на вода в страните износителки.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Мерките за опазване на околната среда откриват редица възможности за бизнеса не само на национално, но и на международно ниво. Водят и до редица промени в различните форми на международен бизнес. Различните механизми за намаляване на количествата изпускани в атмосферата емисии, за намаляване на количествата отпадъци и за опазване на околната среда като цяло предоставят на фирмите възможност да получат допълнителни доходи, макар и съпътствани от множество нови и непознати за тях рискове; отварят нови пазарни ниши; водят до промени на самия обект на международните сделки - замърсители на околната среда се превръщат в доходна и търгувана „стока“; водят и до модификации в елементите на бизнес операциите. Едновременно с това тези мерки постигат и основната цел, за която са разработени – да намалят вредното влияние на човешката дейност върху природата като създадат и съответните възможности пред бизнес единиците да продължат да функционират нормално.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Боева Б., Василева А., „Публично-частно партньорство. Икономика, управление, предизвикателства“, УИ „Стопанство, София, 2009

[2] Василева А., „Съвременни форми на международен бизнес“, 2010

[3] Mahutga M., „When do value chains go global? A theory of the spatialization of global value chains“, 2011

[4] Wang, F., et al., The-best-of-2-Worlds philosophy: Developing local dismantling and global infrastructure network for sustainable e-waste treatment in emerging economies. Waste management (2012).

[5] Помагало за разработване и представяне на проектна идея по механизма „Съвместно изпълнение“, <http://www3.moew.government.bg/?show=top&cid=357>

[6] Доклад, представен от холандски експерт, по време на конференция по управление на отпадъци, София, 2008

[7] The Global Transition 2012, Paper 11: Outsourced emissions and global trade in the Green Economy, Guy Shrubsole, Earth Summit Rio June 2012

[8] Green Industry Newsletter, Issue 5, August 2009

[9] Wang, F., et al., The-best-of-2-Worlds philosophy: Developing local dismantling and global infrastructure network for sustainable e-waste treatment in emerging economies. Waste management (2012)

За контакти:

Стела Живкова, докторант, Катедра „МИО и Бизнес“, УНСС, e-mail: st_zhivkova@yahoo.com

Докладът е рецензиран.